

Т. І. Єфименко, С. А. Конопльов

ИНСТИТУЦИОНАЛЬНИ АСПЕКТИ РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНИХ ФІНАНСІВ

Регуляторна функція економіки спрямована на реалізацію цілей сталого економічного розвитку. Однак імплементація перспективних реформаторських ініціатив не завжди успішна у зв'язку з відсутністю чітких стратегій у державній політиці інституційних і структурних змін. У багатьох країнах, що розвиваються, недостатній рівень консенсусу політичних та економічних інтересів у суспільстві часто є основною перешкодою на шляху застосування нових підходів в управлінні державними фінансами (УДФ), яке включає в себе велику кількість заходів, систем та інститутів. При розробленні детальних планів реформування необхідно прагнути до максимальної ефективності безперервних циклів руху фінансових ресурсів у доходах, витратах і боргових зобов'язаннях, а також враховувати загрози порушення бюджетних процесів. У цілому, завдання управління змінами в системах державних фінансів ускладнюється через зовнішні й внутрішні фактори невизначеності. УДФ тісно пов'язане з регуляційними механізмами розподілу ресурсів, а отже, істотно впливає на економіку та суспільство. Тому необхідно за будь-яких обставин забезпечувати безперервність бюджетного процесу, а також виконання державою своїх конституційних зобов'язань.

Ключові слова: управління державними фінансами, державне регулювання, реформи, прийняття рішень, агенти змін, фіскальне навантаження, механізми управління, організаційна структура, поведінка економічних агентів, світова криза, розподіл функцій, інститути, ризики дестабілізації.

Лит. 55.

Т. И. Ефименко, С. А. Коноплев

ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ РЕФОРМИРОВАНИЯ ГОСУДАРСТВЕННЫХ ФИНАНСОВ

Регуляторная функция экономики направлена на реализацию целей устойчивого экономического развития. Однако имплементация перспективных реформаторских инициатив не всегда успешна в связи с отсутствием четких стратегий в государственной политике институциональных и структурных изменений. Во многих развивающихся странах недостаточный уровень консенсуса политических и экономических интересов в обществе часто является основным препятствием на пути применения новых подходов в управлении государственными финансами (УГФ), включающем в себя большое количество мероприятий, систем и институтов. При разработке детальными планов реформирования необходимо стремиться к максимальной эффективности непрерывных циклов движения финансовых ресурсов в доходах, расходах и долговых обязательствах, а также учитывать угрозы нарушения бюджетных процессов. В целом, задача управления изменениями в системах государственных финансов усложняется в связи с внешними и внутренними факторами неопределенности. УГФ тесно связано с регуляционными механизмами распределения ресурсов, а значит, существенно влияет на экономику и общество. Поэтому необходимо при любых обстоятельствах обеспечивать непрерывность бюджетного процесса, а также выполнение государством своих конституционных обязательств.

Ключевые слова: управление государственными финансами, государственное регулирование, реформы, принятие решений, агенты изменений, фискальная нагрузка, механизмы управления, организационная структура, поведение экономических агентов, мировой кризис, распределение функций, институты, риски дестабилизации.

© Єфименко Т. І., Конопльов С. А., 2016

Tetiana Iefymenko, Sergey Konoplev

INSTITUTIONAL ASPECTS OF REFORMING PUBLIC FINANCES

The regulatory potential of an economy is focused on the realization of the goals for sustainable economic development. However, the implementation of perspective reform initiatives is not always successful due to the absence of clear public institutional and structural transformation policies. In many developing countries, the insufficient level of consensus of political and economic interests in the society is often the main obstacle to the use of new approaches in public financial management (PFM) which includes a large number of activities, systems, and institutions. Therefore, reformers should develop a detailed plan for activities, including preventing challenges that disrupt the budget process and simultaneously maximize the efficiency of permanent financial resources such as revenues, expenses and debt. In general, the task of managing changes in public finances is complicated because of external and internal factors of uncertainty. PFM is strongly connected to the regulatory mechanisms of resource allocation that has significant consequences for the economy and society. Thus, in any circumstance, a permanent budget process is vital along with the execution of public constitutional functions.

Keywords: public finance management, public administration, reforms, decision making, change agents, fiscal burden, management mechanisms, structure organization, behavior, world crises, function, institutions, risks of destabilization.

JEL classification: H11, H12, H89.

Інституціональне середовище національного господарства помітно впливає на його стабільність, характер відносин між економічними агентами. Реформування монетарної, бюджетно-податкової, соціальної складових державної стратегії сталого розвитку потребує послідовного оновлення стійких, саморегульованих, транспарентних фіскальних механізмів, спрямованих на уникнення макроекономічних і грошових дисбалансів. Результативність стабілізаційних заходів у країнах із ринками, що формуються, та в економіках, котрі розвиваються, залежить від ситуації на світових товарних і грошових ринках, кон'юнктури експортно-імпортних операцій, платіжного балансу, динаміки боргових зобов'язань як у консолідованому, так і в секторальному розрізі.

За даними періодичного видання МВФ за квітень 2016 р., у багатьох країнах стан державних фінансів залишається складним. У 2015—2016 рр. зберігалися високі показники державного боргу відносно ВВП порівняно з відповідними показниками початку світової фінансової кризи [1]. В. Гаспар, керівник бюджетного департаменту МВФ, вважає, що адаптаційні можливості економічних агентів потребують істотного вдосконалення відповідно до нових світових реалій. Отже, для країн із ринками, які формуються, та економік, що розвиваються, головним завданням є динамічний поступ, котрий дасть змогу фінансувати стратегії національного піднесення, підвищення рівня життя, скорочення боргових запозичень.

Щодо економік зі значним експортним потенціалом звертається увага на ризики падіння цін на біржові товари. У країнах із низькими доходами заходи фіскальної консолідації варто спрямовувати на досягнення цілей сталого розвитку. Розвинуті держави також стикаються з багатьма ризиками, які пов'язані із загрозами стагнації, інфляції та високих боргових зобов'язань. Певна сукупність чинників, пов'язаних із падінням цін, гальмуванням грошового

обігу, скороченням внутрішнього попиту, може призвести до виникнення так званої дефляційної пастки. Її вплив посилюватиметься через брак ефективних заходів кредитної політики, орієнтованих на поживлення ділової активності, навіть за наявності ознак зниження процентних ставок. Протидіяти рецесії слід за допомогою структурних реформ, бюджетно-податкової політики тощо. Спільними для всіх країн є завдання на середньострокову перспективу щодо інвестування інфраструктури, впровадження фіскальних важелів сталого розвитку. Ризик-менеджмент потрібно спрямовувати на попередження загроз і створення резервних можливостей пом'якшення наслідків кризових явищ [1].

У сфері державних фінансів інноваційне оновлення управлінської практики крок за кроком еволюціонує на національному й глобальному рівнях. Отже, впровадження нових регуляторних інструментів на різних етапах циклічного економічного розвитку постає однією з ключових проблем для урядів. Зміни у фінансовому менеджменті охоплюють як формування джерел, так і рух доходів, витрат, боргів. Варто зазначити, що, згідно з висновками авторитетних міжнародних дослідників, лише за перше десятиліття XXI ст. кількість країн із середньостроковим бюджетуванням і впровадженими на міждисциплінарному рівні фіскальними правилами істотно зросла [2].

За результатами галузевого дослідження Міжнародного консорціуму з управління державними фінансами (International Consortium on Governmental Finance Management — ICGFM) та висновками експертів авторитетної дослідної організації “Грант Торнтон” (Grant Thornton), у фіскальному інноваційному управлінні спостерігається стрімкий прогрес із використанням передових наукових і практичних ідей, найкращого досвіду реформування економіки, управління державними фінансами (УДФ) та державного регулювання [3]. На думку фахівців МВФ, багаторічні перетворення призвели до широкого впровадження новаторських, багатопрофільних практик управління публічними фінансами. Сучасні трансформації супроводжуються підвищенням керованості надходжень до бюджетів усіх рівнів, забезпеченням адекватного цілепокладання, відображеного в кількісних і якісних індикаторах сталого розвитку. Технології фінансування дедалі більше орієнтовані на прозорість фінансових потоків за допомогою обов'язкового визначення продуктивності, а також пріоритетів і прогнозованої середньострокової структури витрат у процесах бюджетування.

Транспарентність (англ. “transparency” — прозорість) як середовище комунікації між урядом і спільнотою має декілька складових, а саме: доступ до вичерпного обсягу даних про об'єкт державного управління (transparency); інформаційна прозорість соціальних, економічних та політичних процесів; відкритість влади для участі в державному управлінні громадян і неурядових організацій (openness, тобто відкритість). У сучасній науковій літературі поняття “транспарентність” змістовно поєднало в собі “прозорість” та “відкритість”, котрі здебільшого вживаються як рівнозначні. Реалізація принципів

транспарентності кореспондує з рівнем довіри в суспільстві. Запобігання надмірній асиметрії інформаційного простору супроводжується розвитком організацій, що за допомогою сучасної інфраструктури зв'язку й медіа-ресурсів забезпечують суспільство достатніми та достовірними знаннями про об'єкти чи результати, певний вид діяльності уряду. Взагалі “прозорість” означає доступність громадськості до відповідних кількісних і якісних даних, котрі характеризують бюджетний процес.

У Кодексі належної практики щодо забезпечення прозорості в бюджетно-податковій сфері (МВФ, 2007 р.) [4] відкритість бюджетного процесу визначається таким чином: дотримання встановлених термінів подання законодавчим органам проектів бюджету; реалістичність річного бюджету та його відповідність середньостроковій макроекономічній і фінансовій політиці; чітке формулювання та оприлюднення цілей фінансової політики й податково-бюджетних правил; наявність достовірної оцінки фінансової стійкості бюджетів усіх рівнів та належна координація управління державними фінансами. Цим Кодексом передбачено вільний доступ громадськості до інформації про бюджет стосовно минулої, поточної й прогнозованої на середньострокову перспективу діяльності в податково-бюджетній сфері та про основні фінансові ризики. Крім того, така інформація повинна подаватись у формі, котра забезпечує підзвітність урядового апарату та надає базу даних для якісного й кількісного аналізу як політики загалом, так і її окремих складових.

З огляду на євроінтеграційний вектор, реформування державних фінансів України має відповідати як тактичним, так і стратегічним цілям збалансованого розвитку суспільства. Ідеться про забезпечення економічного зростання й зайнятості, подолання проявів макроекономічної дестабілізації, підвищення конкурентоспроможності підприємств, збільшення фінансування реального сектору економіки.

Угодою про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (статті 346, 347) [5] передбачено взаємний обмін інформацією на основі досвіду, найкращої практики у сферах бюджетної політики, формування надійних систем внутрішнього контролю та зовнішнього аудиту, що базуються на міжнародних стандартах. У країнах ЄС фінансова консолідація як стратегічний пріоритет передбачає забезпечення стійкості державних фінансів шляхом реалізації заходів обмеження дисбалансів. Мається на увазі досить широкий спектр трансформацій у податково-бюджетній сфері щодо зміцнення регуляторних механізмів координації багатьох аспектів фінансової політики на міждержавному рівні в рамках ЄС, зокрема дефіциту сектору державного управління та державного боргу.

Специфіка інституціонального розвитку господарських систем із історичними, політичними, етнічними, культурними та іншими компонентами зумовлена різноманіттям відносин економічних агентів, посилення переваг

і компенсація недоліків кожного з яких залежить від особливостей певних сукупностей взаємозв'язків урядів, бізнесу, домогосподарств. У свою чергу, співвідношення самоорганізації та адміністративної організації в ділових контактах, а також ступінь доцільності поєднання ринкових і неринкових форм взаємодії контрагентів у межах бізнес-середовища істотно впливають на кон'юнктурні оцінки національних економік. Найсуттєвішими серед них можна вважати показники раціонального розподілу й використання ресурсів, що визначаються з урахуванням обмежених виробничих можливостей. Участь держави в таких процесах реалізується в пріоритетних напрямках, де досягнення конкурентних переваг вимірюється не тільки розрахунковою ефективністю, а й якістю людського капіталу, соціальними чинниками. Тому проблеми вибору належних форм і методів втручання в економіку з боку урядів перебувають у центрі уваги практиків і теоретиків у сфері державного менеджменту.

Чимало відомих учених [6—9] досліджували питання статичної й динамічної рівноваженості складових економічного розвитку, циклів ділової активності, що закономірно повторюються. Типології бізнес-циклів присвячено наукові праці К. Жугляра, Дж. Кітчина, С. Кузнеця [10—12] та ін. Дослідники умовно поділили перебіг подій на зміни через динаміку умов, до яких прагнуть адаптуватися можновладці, підприємці, громадянське суспільство, та внаслідок непередбачуваних ускладнень функціонування соціально-економічних систем (*далі* — СЕС). Саме останній тип змін найчастіше породжує явища й події, котрі призводять як до невизначеності, так і до кризових ситуацій. Завдяки процесам глобалізації, дія ринкових рушіїв промисловості, сільського господарства, торгівлі й фінансового сектору стрімко перетинає кордони [13; 14]. Тому інтернаціоналізація економік, інтенсифікація знань, технологій, мобільності робочої сили, руху ресурсних потоків потребують постійного оновлення запобіжних заходів щодо загроз порушення стійкості усталених відносин як ззовні, так і всередині СЕС. Структура й функціонування соціальних і правових інститутів повинні спрямовуватися на підтримку економічної активності, захист прав власності. Тоді колективна діяльність щодо формування матеріальної та організаційної інфраструктури, за наявності ефективної регуляції, стимулюватиме результативну реалізацію економічного потенціалу суспільства через спеціалізацію індивідів на виконанні певних завдань із одночасним укладанням між ними різноманітних взаємовигідних угод.

Запроваджуючи інституціональні інновації, слід приділити окрему увагу ризикам використання деяких зразків “найкращої” регуляторної практики без належного врахування національних особливостей. Як приклад можна навести результати імплементації рекомендацій Поствашингтонського консенсусу, розробленого впливовими міжнародними організаціями й експертами [15, с. 129]. Спроби реалізувати подібні програми були не завжди

вдалими через недостатнє врахування специфіки певної країни, включаючи риси поведінкового характеру, що сформувалися відповідно до національних традицій, релігії тощо. Віддаючи належне багатом позитивним прикладам, варто пам'ятати відомі випадки, коли донорське співтовариство та громадська спільнота наполягали на необхідності певних змін, особливо якщо реформування здійснювалося за їхньої фінансової підтримки. Тому в концепціях стійкого й збалансованого економічного зростання [16] вибір формальних законотворчих технологій, управлінських конфігурацій таких агентів змін, як національний банк, казначейський апарат, судова система, а також центральні органи виконавчої влади (ЦОВВ), що здатні оновлювати власний фаховий потенціал, потрібно робити за принципами суспільної злагоди. При цьому надзвичайно велике значення мають координація, єдина інтерпретація властивостей, зв'язків і змісту інновацій у менеджменті.

Успішні практики модернізації соціально-економічних систем на макро- й мікрорівнях (у компаніях, банках) зазвичай супроводжуються перетвореннями, пов'язаними з використанням найкращого досвіду застосування єдиних норм і правил відображення економічної інформації як у корпоративному, так і в державному секторах економіки, зокрема у форматах стандартизованих інформаційних технологій, міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, фінансової й нефінансової звітності. Отже, понятійно-термінологічний апарат під час вивчення сучасних тенденцій у теорії та практиці розвитку державних інститутів потребує окремого дослідження. Це важливо не тільки з точки зору відповідності сенсу й змісту в устаєлених термінах. Варто також досліджувати окремі феномени, наприклад "economic governance" [17] (мається на увазі необхідність упровадження інноваційних технологій у державному менеджменті як за формою, так і за сутністю).

Протягом двох останніх десятиліть у наукових працях почали широко вживатися чимало неологізмів, утворених на основі прямого лінгвістичного перекладу на українську мову без спроби пошуку адекватного тлумачення відповідно до чинної формальної нормативної бази. Наприклад, аналогом слів "governance" та "management" вважається "управління", хоча за змістом потрібно вживати більш адекватні терміни, котрі відобразатимуть особливості різних форм організації людської діяльності в межах загальних механізмів, що впорядковують соціальні взаємодії та спрямовують їх у певне русло. Тому при перекладі терміна "governance" більш прийнятним є використання слів "регулювання" й "регуляція". Окремі випадки уточнення вітчизняної наукової термінології пов'язані з процесами впровадження міжнародних фінансових стандартів, удосконалення бюджетно-податкового законодавства. Такі поняття, як "income", "accounting profit", потребують оновленого тлумачення не лише відповідно до відмінностей між устаєленою англосаксонською термінологією, котра використовується у Сполученому Королівстві (UK), і тією, що застосовується в Сполучених Штатах Америки (USA). У рамках гармонізації

національного законодавства з європейським детального аналізу й уточнення потребують також багато термінів, які стосуються УДФ.

Варто зазначити, що проблеми коректного перекладу та легалізації міжнародних нормативних документів для використання в управлінні державними фінансами регулярно висвітлюються на сесіях ISAR UNCTAD і конференціях ICGFM [18; 19], у котрих автори регулярно беруть участь. На переконання багатьох учасників цих та інших подібних заходів світового рівня, застосування сучасних інструментів державного регулювання сприяє економічному зростанню, підвищує ділову активність суб'єктів господарювання, конкурентоспроможність країни загалом.

На думку Дж. Стігліца, перехід від ідеології протистояння владних структур, громадянина й бізнесу до партнерських відносин на підставі врахування взаємних інтересів усуне низку обмежень щодо державної політики [20]. Однак за будь-яких обставин використання директив державного втручання на базі програмно-цільових форм, притаманних СЕС інформаційного типу, є особливо важливим під час системних змін. Адже від дієздатності всіх гілок влади залежить консолідація суспільства, необхідна для піднесення економіки, посилення її соціальної орієнтації.

Чимало сучасних теоретичних досліджень спрямовані на виявлення зовнішніх і внутрішніх чинників регулювання стабільності, дія яких залежить від особливостей інституціонального середовища. Велика увага приділяється фактору незворотності часу з точки зору взаємообумовленості норм і правил станом СЕС на макро-, мезо-, мікрорівнях, а також поведінкою громадян, домогосподарств, підприємців. У працях відомих учених, зокрема Г. Беккера [21], М. Кондратьєва [22], оприлюднені оцінки ймовірних трансформацій відносин суб'єктів господарювання в просторово-часовому контексті, від котрих залежать темпи та якість змін у різних інституціях. У теоріях технологічних та інституційних пасток [23] капіталізація й матеріалізація часу розглядаються в контексті їх впливу на складові циклічного ринкового обігу, формування ймовірних "провалів" держави та ринку, з обґрунтуванням обов'язкових коригувальних заходів вирівнювання з боку ЦОВВ. Саме на уряди зазвичай покладається відповідальність за створення та реалізацію відповідних компенсаторних інструментів у випадках, коли ринки можуть не досягти рівноважного стану або рівновага є неефективною, а також коли індивідуальні ринкові рішення спотворюють поведінкові реакції контрагентів. Нові актуальні проблеми, що потребують глибокого осмислення співвідношень важливих атрибутів управлінських процесів, пов'язаних зі змінами в часі й просторі, постали в центрі уваги досліджень лауреата Нобелівської премії з економіки 2009 р. О. Вільямсона, присвячених виявленню меж компаній (analysis of economic governance, especially the boundaries of the firm) [24].

За висловлюванням професора А. Л. Хілмана, "однією з найважливіших функцій держави є гарантія конкурентності ринку... Держава за умови

мінімального втручання у функціонування ринків забезпечує сертифікацію приватних прав власності та захист життя й майна за допомогою примусової сили закону” [25]. Разом із тим, на його думку, ринки не завжди є ефективними, коли йдеться про механізми створення громадських благ, що приносять вигоду одночасно великому числу людей. Мається на увазі забезпечення національної безпеки, будівництва доріг, охорони здоров’я тощо. Суспільство покладає на державу відповідальність за збір податків та перерозподіл доходів через бюджети, коли ринки не гарантують досягнення соціальної справедливості. Тобто, з одного боку, діяльність владних і регулятивних інститутів спрямована на створення рівних умов ведення бізнесу, гарантування ефективної конкуренції, обмеження влади монополій, з другого — зазначені інститути зобов’язані підтримувати виробництво достатньої кількості товарів і послуг для задоволення колективних потреб суспільства, оскільки ринковий механізм не здатний належним чином виконувати це завдання. Рух фінансових та інших ресурсів у таких випадках скеровується владою відповідно до її конституційних повноважень та механізму специфічного контракту — узгодження економічних інтересів держави й громадян. До речі, детальний аналіз розпорядження ресурсами загального користування (*analysis of economic governance, especially the commons*) із урахуванням особливостей державного устрою міститься в працях ще одного лауреата Нобелівської премії з економіки 2009 р. Е. Остром [17; 26].

Інноваційні результати у сфері УДФ в будь-якій країні світу практично ніколи не були досягнуті внаслідок прогнозованих трансформацій у зв’язку з відсутністю універсальних рецептів запобігання ринковим дисбалансам, невизначеністю та ускладненістю сукупності зовнішніх і внутрішніх ризиків розвитку СЕС. Як свідчать дослідження провідних учених [27] та наведені в цій статті аргументи, перенесення контексту відпрацьованих способів структурних змін, реформ шляхом копіювання міжнародних нормативних актів із лінгвістичним перекладом без глибокого відпрацювання понятійно-термінологічного апарату навряд чи можливе. Отже, однією з основних причин низької ефективності інститутів можна вважати їх інерційність (“*path dependence*” — залежність від попереднього розвитку), коли успадкована система норм деструктивно впливає на інституційний поступ.

У сучасних умовах в Україні розв’язання проблем, що виникли внаслідок кризи, великою мірою залежить від послідовної реалізації структурних перетворень, націлених на підвищення відкритості економіки, збільшення конкурентних переваг, захист прав власності, котрі сприятимуть зростанню як частки галузей, що виробляють продукцію для кінцевого споживання, завдяки активізації інвестиційної й інноваційної діяльності, так і попиту на продукцію та послуги вітчизняних підприємств на внутрішньому й зовнішньому ринках. Подальше вдосконалення УДФ у нашій країні потрібно спрямовувати на його гармонізацію з урахуванням найкращої світової практики

та місцевих особливостей. Відповідно до стратегічних цілей сталого розвитку й завдань щодо регулювання окремих галузей, регіонів, сфер діяльності, держава повинна забезпечувати належний рівень дохідної частини бюджету. Одночасно треба сприяти підвищенню стійкості та ефективності діяльності економічних агентів, успішній реалізації антиінфляційних заходів, протидії монопольним змовам тощо.

Необхідно також позбуватися перерозподільних ефектів, що порушують критерії економічної нейтральності, підтримувати раціональні пропорції між фіскальним навантаженням на споживання, а також щодо основних факторів виробництва — праці й капіталу, в т. ч. у секторальному розрізі. Варто уникати дисбалансу попиту та пропозиції інвестиційних ресурсів, коли оподаткування капіталу одночасно може сприяти, з одного боку, збільшенню віддачі від нього, з другого — скороченню його пропозиції з імовірним зростанням майнової нерівності. За допомогою управління змінами податкового тягаря на корпоративний прибуток, зарплату, процентні доходи можна впливати на мотиваційні умови поведінки економічних агентів у формуванні заощаджень як джерела динаміки акціонерного капіталу, а також на доходи й продуктивність суб'єктів господарювання та працівників.

При розробленні довго- й середньострокових прогнозів слід враховувати, що в Україні ще до політичного конфлікту на Сході країни та подій на Майдані Незалежності під впливом структурних чинників уповільнювалося зростання економіки, зберігався високий рівень відтоку капіталу. Ресурсні, інституційні дисбаланси протягом усього періоду існування нашої держави час від часу призводили до погіршення параметрів функціонування суб'єктів господарювання. Уряди України, внаслідок часової обмеженості політичного циклу, недосягнення консенсусу інтересів еліт і різних верств населення, практично не використовували потенціал розвитку, який мають кризові ситуації. У державному управлінні не враховувалися резервні можливості оновлення деформованих елементів механізму саморегулювання. І дотепер нашій країні, у зв'язку з несвоечасним, неадекватним реагуванням економічних агентів на цілком певні, системні ознаки порушень рівноважного стану економіки на всіх рівнях, загрожує рецесія.

Програма діяльності Кабінету Міністрів України [28] передбачає впровадження досить ефективних регулятивних важелів, сумісних із ринковими механізмами, що допоможуть відновити зростання національної економіки. З цією метою заплановано підвищити ефективність роботи підприємств державної форми власності, зокрема за допомогою процедур партнерства з бізнесом. Також важливими є окреслені заходи щодо відмови від “ручного” управління з боку влади, дерегуляції бізнес-діяльності, демонополізації ринків.

Успіх у зміні стійких тенденцій великою мірою залежатиме від наявності політичної волі, здатної об'єднати українську націю навколо ідеї та конкретних

стратегічних планів економічного відродження на основі інноваційних проєктів, що, вочевидь, потребує виходу за межі традиційного національного досвіду. В довгостроковій перспективі необхідно орієнтуватися на перехід від епохи індустріалізації, домінування комп'ютерних технологій і телекомунікацій, тобто четвертого й п'ятого технологічних укладів, до доби нанотехнологій і економіки знань із кардинальними змінами довжини та якості промислових ланцюжків збільшення вартості. Відповідно, технологічні інновації супроводжуватимуться структурною перебудовою попиту, іншими змінами інформаційної, інтелектуальної, соціальної складових СЕС України.

Поряд із ієрархічними формами організації економіки слід поширювати альтернативні конфігурації відносин. Відомі вчені кваліфікують співвідношення ієрархії та мереж як одну із основних проблем ХХІ ст. [29]. Адже світові грошові ринки завдяки безперервним технологічним інноваціям мають чітку структуру в усесвітньому географічному масштабі у взаємозв'язку з глобальними інформаційними мережевими центрами [30]. Однак імовірні дисбаланси в організаціях такого типу разом із іншими факторами безпеки через можливе миттєве поширення порушень стають причинами виникнення загроз стійкості вітчизняної фінансової системи, зокрема внаслідок як позитивних, так і негативних ланцюгових реакцій у роботі валютних та фондових бірж у кризові періоди.

Удосконалення управління державними фінансами в Україні відбуватиметься на тлі помітного зниження тінізації економіки, реалізації починаючи з 2017 р. європейських норм організації державної підтримки бізнесу [31], запровадження умов кредитування суб'єктів реального сектору. У контексті європейських фіскальних правил, податково-бюджетної консолідації потрібно істотно змінити технології формування доходів і фінансування сектору державного управління. Буде передбачено пом'якшення фіскального навантаження на підприємницьку діяльність, зростання доходів забезпечуватиметься шляхом оновлення механізмів оподаткування й адміністрування обов'язкових платежів. У сфері державних видатків доведеться оптимізувати їх обсяг із одночасною раціоналізацією структури. Зокрема, йдеться про збільшення витрат інвестиційного характеру на пряму або кредитну чи гарантійну підтримку малого й середнього бізнесу. Адже розширення субсидування соціального та компенсаційного характеру працездатних осіб, що відбувається останніми роками, за умови браку в суб'єктів господарської діяльності власних джерел розвитку, мотивує утриманську поведінку, а не підприємницьку ініціативу.

Операції надання кредитів із бюджету, розміщення бюджетних коштів на депозитах, придбання цінних паперів, погашення боргу, повернення надміру сплачених до бюджету сум податків і зборів та інших доходів бюджету, проведення їх бюджетного відшкодування — все це потребує застосування фіскальних правил середньострокового обмеження дефіциту бюджету й

рівня державного боргу. У зв'язку з обмеженістю потенціалу дохідної частини бюджету стосовно додаткових антикризових компенсаційних резервів необхідно поширити практику оцінки ефективності бізнес-процесів відносно бюджетних витрат на кшталт тієї, що використовується в банківському секторі. З метою втілення в управління державними фінансами в Україні цінностей і норм громадянського суспільства варто на постійній основі залучати до цих процесів громадян та неурядові інституції. В сучасних умовах високої турбулентності в суспільстві проблема прозорості й відкритості бюджетної системи постає вузловою як для реформування УДФ, так і для підвищення довіри громадян до держави та органів місцевого самоврядування. Слід поглиблювати співробітництво з Міжнародною громадською організацією бюджетного партнерства (The International Budget Partnership), котра щороку оприлюднює аналітичні документи із широким оглядом кількісних і якісних показників прозорості, відкритості бюджетів різних країн [32].

Варто звернути увагу на практику використання таких нефінансових категорій УДФ, як справедливість, політична здійсненність, придатність до адміністрування. Справедливість характеризується результативністю співвідношення надання населенню послуг, гарантованих Конституцією, в межах різних груп одержувачів, із ресурсною підтримкою, забезпеченою джерелами державних і місцевих фінансів. Політична здійсненність відображає відповідність цілей, задекларованих УДФ, пріоритетам та завданням уряду, оцінкам громадськості й впливових стейкхолдерів. Придатність до адміністрування містить оцінку ймовірності реалізації сценаріїв стратегій УДФ за наявних політичних, соціальних і адміністративних умов, кадрового, фінансового й матеріального потенціалів.

Адекватне відображення в цілях та результатах управлінської діяльності фінансових і нефінансових показників ефективності УДФ потребує посилення персональної й інституціональної відповідальності за результативність бюджетних програм. Тому необхідно, щоб індикатори ефективності узгоджувалися з діями органів влади, державних установ, конкретних посадових осіб тощо. На практиці критерії ефективності вже існують на рівні державного бюджету. Разом із тим на нижчих ієрархічних рівнях господарювання, через відсутність чіткого розподілу функцій і компетенцій центральних, регіональних і місцевих органів влади, надзвичайно складно виокремити результативність УДФ із зазначенням відповідних індикаторів. Тому бюджетна система України найближчим часом потребує детальнішого розмежування повноважень та відповідальності між усіма рівнями влади як за доходами, так і за видатками з одночасною відкритістю влади, прозорістю процесу ухвалення рішень [33].

Протягом останніх двох десятиліть в Україні спостерігалися тенденції дестабілізації, періодичні прояви стагнації підприємницької діяльності. Так, у 2005 р. унаслідок зовнішніх і внутрішніх кризових явищ наша країна

потрапила до групи найуразливіших із точки зору стійкості СЕС держав, що супроводжувалося змінами чергових політичних циклів. Поряд із стрибком інфляції та послабленням національної валюти уповільнилися темпи зростання економіки до 103,1 % (ВВП до попереднього року) та інвестиційної активності до 101,9 % (динаміка інвестицій у основний капітал) порівняно з відповідними показниками (105,3—111,8 % та 114,4—128,0 %) у 2000—2004 рр. [34].

На тлі глобальних збоїв світового господарства у 2008—2009 рр. дестабілізація фінансової системи України була істотною, ніж у інших державах, включаючи країни з транзитивною економікою. Гривня відносно долара США девальвувала майже на дві третини: з 5,05 грн/дол. у 2007 р. до 7,94 грн/дол. у 2010 р.) [35]. Окрім того, періодично зростали ризики “внутрішнього дефолту”. Національний банк України тимчасово заборонив дострокове зняття коштів з банківських депозитів, що призвело до значного знецінення гривневих накопичень у валютному еквіваленті. У цей самий період багато комерційних банків у односторонньому порядку в середньому в півтора раза збільшили процентні ставки за раніше виданими валютними й гривневими кредитами. Як наслідок, кредитування банками населення помітно зменшилося.

Показник від'ємної динаміки ВВП України за 2009 р. був одним із найгірших у світі (–15,1 %) [34], а промислове виробництво скоротилося на 20,6 % [36, с. 14; 37]. Стрімкіше падіння спостерігалось лише в деяких пострадянських країнах, зокрема у Латвії, та в Ботсвані. Протягом 2010—2013 рр. економіка рухалася ривками — від 4,1 % приросту реального ВВП у 2010 р. і 5,4 % у 2011 р. до 0,2 та 0 % у 2012 і 2013 рр. відповідно [38]. При цьому динаміка реальної заробітної плати істотно випереджала темпи зростання продуктивності праці, а в 2013 р. за падіння цього показника на 0,2 %¹ порівняно з попереднім роком реальна заробітна плата збільшилася на 8,2 % [39].

Слід зазначити, що тимчасові позитивні трансформації стану економіки відбувалися, коли практично не змінювались основні дестабілізуючі фактори чинної моделі світового господарства, а саме: відсутність належної наднаціональної й національної координації розвитку фінансового сектору в умовах політики економічного лібералізму, надмірне споживання та використання кредитних важелів.

У цей період економіка й державні фінанси країни фактично не виходили з кризового стану, що було зумовлено як внутрішніми та зовнішніми шоками, так і недоліками збанкрутілої системи державного управління, невідповідністю економічної й соціальної політики, котра проводилась останніми роками, реальним викликам і загрозам. Про це свідчать статистичні дані щодо боргових зобов'язань. Сукупний зовнішній борг на кінець 2013 р. сягнув 142,1 млрд дол. США [40], або близько 75 % ВВП [34], у т. ч. короткостроковий —

---

¹ Розраховано за даними Державної служби статистики України (<http://www.ukrstat.gov.ua/>).

59,3 млрд дол. [41], тобто більш ніж утричі вище, ніж золотовалютний запас держави [42]. Дефіцит державного бюджету у 2013 р. становив 64,7 млрд грн [43], із усіма зобов'язаннями уряду — понад 70 млрд грн, а з урахуванням дефіциту НАК “Нафтогаз України” — майже 100 млрд грн [44]. Отже, станом на кінець 2013 р. у нашій країні не було запобіжних важелів, здатних стримувати наближення вже третього кризового циклу з початку ХХІ ст.

Сподівання значної частини суспільства на поліпшення становища в економіці не оправдалися також після підписання Угоди про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом (*далі* — Угода) на саміті Східного партнерства у Вільнюсі в листопаді 2013 р. У 2014—2015 рр. сталося різке падіння ВВП — на 6,6 та 9,9 % відповідно [34]. В ці роки інфляція також зросла до рекордного рівня — 66,7 % за два роки (у 2014 р. — 12,1 %, у 2015 р. — 48,7 %) [45], а курс національної валюти безпрецедентно девальвував — у 2,7 раза (у 2014 р. — 48,7 %, у 2015 р. — 83,8 %)¹. Слід зазначити, що на кінець 2014 р. процес ратифікації Угоди з боку української влади був завершений, однак падіння національної економіки в перших двох кварталах 2015 р. виявилось більшим, ніж очікувалося, але до кінця року в рамках реалізації програми співпраці з Міжнародним валютним фондом (МВФ) з'явилися певні ознаки припинення дестабілізації макроекономічної ситуації: обмінний курс залишався доволі стійким, валові міжнародні резерви станом на початок 2016 р. зросли на 76,5 %² порівняно з попереднім роком.

Накопичені протягом усього періоду існування незалежної країни бюджетні ризики, що відчутно загострилися з початку ХХІ ст. в умовах глобальної економічної кризи, у 2013—2015 рр. призвели до поглиблення диспропорцій розвитку державних фінансів, особливо в 2015 р. — унаслідок девальваційно-інфляційного ефекту відставання темпів зростання видатків бюджету від його дохідної частини. Детальні дослідження таких тенденцій регулярно оприлюднюються ДНУ “Академія фінансового управління” [46; 47] у рамках наукової тематики³. Дискусія з питань ефективного управління змінами у сфері державних фінансів із використанням найсучасніших методів діагностики стану державних фінансів відповідно до міжнародної практики триватиме на шпальтах періодичних профільних зарубіжних [48—51] і національних видань, включаючи журнал “Фінанси України”, з подальшою підготовкою конкретних пропозицій урядові від наукової спільноти.

¹ Розраховано за: Курс валют / Нац. банк України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/files/Exchange_r.xls.

² Розраховано за: Міжнародні резерви / Нац. банк України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?showHidden=1&art_id=72631&cat_id=45692/.

³ Див. НДР “Удосконалення регулювання у сфері державних фінансів: підтримка стійкості та адаптація до структурних змін економіки в умовах євроінтеграційних процесів” (№ держреєстрації 0115U00936).

Вітчизняний фінансовий ринок великою мірою залежить від боргової політики та загального стану банківського сектору. Несприятливий збіг обставин, пов'язаних із ознаками довготривалої рецесії, високим рівнем військових витрат, на тлі диспропорцій і циклічно повторюваних фіскальних розривів у динаміці бюджетних доходів та видатків перешкоджатиме заходам стимулювання внутрішнього попиту й підвищення рівня життя населення в частині залежності від державних виплат. Прогнозувати заходи поступового зменшення боргового тиску на економіку потрібно з урахуванням тенденцій зростання за останніх 10 років обсягів залучення позикових коштів у державний сектор економіки, що постійно перевищували динаміку ВВП і приріст доходів бюджету та використовувалися здебільшого оминаючи підтримку тих чи інших інвестиційних проектів із мультиплікативним ефектом для народного господарства. Витрати на придбання державою внутрішніх фінансових активів у 2015 р. (5,6 % ВВП) співставні з видатками на охорону здоров'я (3,6 %), освіту (5,8 %) чи оборону (2,6 % ВВП)¹.

Отже, державні фінанси України потребують широкомасштабної консолідації та структурних реформ, на що спрямована співпраця нашої держави з ЄС. Якнайшвидшого й принципового розв'язання потребує проблема боргового навантаження. Обов'язковою умовою виступає підтримка економічного зростання, досягнення прийнятних рівнів інфляції та недопущення девальвації національної валюти. Варто й далі вдосконалювати механізми реформування державних закупівель у напрямі підвищення їх конкурентоспроможності, прозорості, поліпшення моніторингу та контролю проведення тендерів із боку вповноважених органів з питань закупівель, аудиту й ревізійного нагляду, антимонопольної політики та громадських організацій. Євроінтеграційний вектор передбачає також прискорення імплементації програм фіскальної децентралізації з метою досягнення більш раціонального розподілу дохідних і видаткових повноважень між різними ланками бюджетної системи. виправленню фіскальних дисбалансів, підвищенню стійкості державних фінансів сприятимуть оновлені важелі управління об'єктами державної власності, поліпшення ефективності та якості надання публічних послуг, у т. ч. на основі впровадження принципів публічно-приватного партнерства. Удосконалення інституційного забезпечення надання суспільних благ потребує, з огляду на гармонізовані з ЄС правила, вищого рівня формалізації, запровадження міжнародних стандартів обліку та звітності.

Подальше зростання економіки України у 2016—2020 рр. за прогнозами становитиме 2—4 % [44; 52]. Очікується уповільнення динаміки індексу споживчих цін із 48,7 % [45] у 2015 р. до 14,2 % у 2016 р. та до 5,0 % у перспективі до 2020 р. [44]. У 2017 р. передбачено стиснення загального дефіциту сектору

---

¹ Розраховано за: Виконання бюджетів / Держ. казнач. служба України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=311513>.

державного управління й НАК “Нафтогаз України” до рівня 3,1 % ВВП, що відповідає рекомендованому для країн — членів ЄС, із поступовим зниженням цього рівня в середньостроковій перспективі. Починаючи з 2016—2017 рр. заплановано зменшити показники державного та гарантованого державою боргу до 71,0 % ВВП у 2020 р. [44].

Безперечно, стійкий приріст ВВП має кардинальне значення. Якщо не виключати ймовірності стагнації, боргове навантаження практично не зменшиться, підштовхуючи кредиторів до нових переговорів задля уникнення загрози втрати вкладених коштів. Необхідною є нейтралізація ризиків падіння попиту за невеликої зарплати, недоліків у системі соціального забезпечення, зниження обсягу та якості публічних послуг, що надаються державою. Адже наслідком цього, крім ознак рецесії, можуть бути прояви апатії й опортунізму населення по відношенню до здійснюваних реформ. Для забезпечення керованості економіки потрібно розробити та впровадити селективну структурну соціальну політику, що дасть змогу поєднувати суспільну вигоду з особистими й колективними інтересами суб'єктів господарювання, домогосподарств і громадян.

Щоб Україна й далі мала можливість одержувати транші від МВФ для підтримання національної СЕС, її боргові зобов'язання вже було реструктуровано. Можна припустити, що кредитори нашої країни, зацікавлені в її економічному зростанні, сприятимуть стабілізації інвестиційних процесів.

В Україні ціна грошей, як і процентні ставки на кредити, залишається вкрай високою. Усе це призводить до збільшення ризиків порушення стабільності, пов'язаних із цінами на біржові товари на світових ринках, стійкістю долара США та іншими факторами. Інфляційні й девальваційні очікування, оцінки добробуту громадян, а також тенденції зростання цін і тарифів, ймовірність послаблення гривні на тлі поліпшення економічних показників повинні враховуватися при визначенні динаміки ключової ставки Національного банку України. Її рівень під впливом названих факторів має послідовно знижуватися.

У довгостроковій перспективі стратегічно важливими завданнями залишаються: стабілізація міжнародної ситуації навколо України, досягнення політичної рівноваги, підвищення рівня довіри внутрішніх і зовнішніх інвесторів до проектів розвитку СЕС, ефективні заходи з легалізації доходів.

Значна частка у структурі національної економіки, а також у власності суб'єктів бізнесу належить державі. За таких обставин та на тлі загальних тенденцій глобалізації кількість компаній, чії штаб-квартири розташовані в низькоподаткових юрисдикціях, зростає. Відповідно, великі власники зацікавлені у виведенні активів за межі національної СЕС, тим більше за наявності ресурсної підтримки з іноземних джерел фінансування.

До причин гальмування транзитивних економік і таких, що розвиваються, крім пострадянської трансформації, відносять виникнення так званої пастки середнього доходу [53]. При цьому слід чітко уявляти, що розуміється під такою пасткою в просторово-часовому аспекті. Динаміка розвитку багатьох

країн, котрі здобули незалежність після розпаду СРСР, пов'язана з низкою типових обставин періодичного виникнення ознак рецесії. Їх посилення, як правило, спостерігалось в умовах глобальних і локальних кризових явищ та спричинене внутрішніми й зовнішніми інституціональними, демографічними, економічними, політичними та іншими ризиками. Так, країни пострадянського простору, в т. ч. Україна, наприкінці 1980-х років (ще в епоху СРСР) досягли порівняно швидкого зростання, пройшовши періоди, для котрих були характерні процеси урбанізації, індустріалізації, командної модернізації. Однак у останньому десятилітті ХХ ст. національні економіки перебували в стані стагнації внаслідок здобуття державами незалежності, а потім, у 2000-і роки, спостерігалось відновлювальне зростання.

Зокрема, в Україні у 1990—1999 рр. відзначалося стрімке падіння економіки через невдалі спроби реформування народного господарства та державного устрою загалом (кумулятивне падіння реального ВВП за цей період становило 59,2 %¹). Згодом, у ХХІ ст., як зазначалося, незважаючи на періодичне посилення ділової активності, на тлі глобальної фінансово-економічної кризи та внутрішньої нестабільності спостерігалось три хвилі дестабілізації. Як наслідок, наша країна нині є найбільш бідною в Європі: у 2015 р. ВВП України на одну особу населення за паритетом купівельної спроможності (ПКС) становив 7971 дол. США (серед країн Європи нижчий показник лише в Молдові — 5006 дол.), або відносно середнього рівня держав ЄС — 21,1 %, країн Європи, що розвиваються, — 37,3 %, держав Східного партнерства ЄС — 71,7 %. 3-поміж країн — нових членів ЄС подібні негативні економічні тенденції зберігаються в Румунії та Болгарії: в Румунії ВВП за ПКС сягає 54,9 % від середнього рівня по Євросоюзу, а в Болгарії — 50,5 %. Однак у названих країнах перевищення рівня життя відносно держав Східного партнерства становить уже 1,9 і 1,7 раза відповідно (у 2014 р. — 1,8 та 1,6 раза)².

Ризики “пастки середнього доходу” пов'язані з тим, що в міру істотного збільшення ВВП на одну особу населення зростає загроза рецесії. Традиційно до конкурентних переваг, які дають змогу бідним країнам переходити на рівень середніх, належить дешева робоча сила, котра мобільно поповнює високопродуктивний промисловий сектор за рахунок міграції населення із сільської місцевості у зв'язку з дедалі більшою урбанізацією національної економіки. Разом із тим за відсутності власних технологічних розробок “наздоганяючий” ефект їх імпорту виснажується, посилюючи ризики уповільнення

---

¹ Розраховано за: Валовий внутрішній продукт / Держ. служба статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/vvp/vvp_ric/vvp_u.htm.

² Розраховано за: World Economic Outlook Database / International Monetary Fund [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2016/01/weodata/weorept.aspx?pr.x=30&pr.y=5&sy=2014&ey=2015&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=.&br=1&c=946%2C911%2C912%2C913%2C921%2C918%2C968%2C939%2C915%2C178%2C926%2C941&s=NGDPDPC%2CPPPPC&grp=0&a=>.

динаміки суспільного відтворення. Позбавитися “пастки середнього доходу” так званим азійським тиграм вдалося за рахунок інвестицій у інновації, людський капітал, освіту. В багатьох країнах національні стратегії сталого розвитку орієнтуються на успішну практику Східної Азії з критичним осмисленням невдач наздоганяючого розвитку в Європі, Латинській Америці, Африці, колишніх соціалістичних країнах тощо.

Відомий учений Е. Райнерт вважає, що високорозвинуті країни досягли сучасного рівня національних економік завдяки індустріалізації, спрямованій на збільшення доданої вартості із застосуванням податкового, митного, тарифного захисту промисловості [54]. На його думку, не варто порівнювати держави, де ланцюги доданої вартості містять велику частку нематеріальної, а також інноваційної складової, з тими, де глобальні орієнтири відкритості економіки були втілені раптово, без зміни сировинної орієнтації власних виробництв. Знадобиться чимало часу для нівелювання діаметрально протилежних тенденцій розвитку багатих і бідних країн із підвищенням конкурентоспроможності останніх. Як зазначають вітчизняні дослідники, “...Унаслідок поєднання інверсійності та глобалізації Україна потрапила до пастки із зашморгом: вона не розвинула внутрішній ринок, а її експорт коливається близько 50 % ВВП, і чим вищими є темпи розвитку економіки, тим глибшими стають диспропорції та основи для нової кризи” [55, с. 11].

У довгостроковій перспективі Україні потрібно уникнути загроз такого характеру шляхом побудови сценаріїв розвитку економіки на короткий, середній і довгий періоди. Потрібно й далі підтримувати на належному рівні процеси інвестування, передусім у людський капітал, інновації в соціальній сфері, що передбачає проведення зваженої політики відкритої економіки, включаючи усунення згаданих інституційних перепон. Перспективи розвитку варто пов'язувати з активізацією внутрішнього ринку на основі позитивної динаміки попиту, котра випливає з підвищення рівня життя середнього класу. Треба проводити широку диверсифікацію виробництва, децентрацію власності, забезпечуючи доступ суб'єктів господарювання до кредитних ресурсів та інших фінансових інструментів. До постійно існуючих ризиків на шляху реформ слід віднести істотне поширення тіньового сектору та корупції. Трансформації держапарату мають бути пов'язані з послідовними змінами інституційного середовища, націленими на досягнення консенсусу в суспільстві, сприяння встановленню партнерських, довірчих відносин між бізнесом і державою з урахуванням спільних інтересів.

Україн важливим для сталого розвитку є забезпечення надходження інвестицій у виробничу інфраструктуру енергетики й транспорту, що сприятиме кращій агломерації. Зокрема, масове будівництво житла теж має велике значення. Відповідно, стимулювання зайнятості у сфері послуг (інжиніринг, консалтинг, інформаційні технології, надання суспільних благ) підтримає попит на нерухомість і послуги інфраструктурної галузі. В цілому по Україні зазначені заходи,

разом зі стабілізаційним ефектом, дадуть змогу збільшувати обсяг створеної на власній території доданої вартості, за різними оцінками, до 3–4 % ВВП на рік.

Успішний досвід зростання національних економік, окрім ресурсної складової, завжди залежить від ступеня прозорості суспільства та його соціально-економічного простору, наявності політичної волі до проведення реформ, результативного використання геополітичних переваг.

Можна зробити висновок, що ризики й загрози порушення рівноваги в національних економіках потребують від урядів розроблення та реалізації регуляторної політики відповідно до викликів неоднозначності, ускладненості перебігу реальних господарських процесів. Активізація бізнес-діяльності в межах зовнішніх і внутрішніх ринкових сегментів із належним забезпеченням ресурсним потенціалом має супроводжуватись адекватною трансформацією норм і правил, спрямованих на стимулювання зростання продуктивності виробничих ланцюгів, динаміки торгового обороту, а також прискорення оновлення технологічних укладів.

Удосконалення державного управління в цілому і надалі слід спрямовувати на комплексні, всеосяжні, адекватні перетворення в політичній, інституційній і культурній сферах, які мають бути синхронізовані в часі та просторі. Варто проводити системний моніторинг і оцінку ефективності модернізації економічної політики, реформування прав власності, контрактних правил, раціональності поведінки економічних суб'єктів. Неefективна діяльність інститутів на національному й міжнародному рівнях у країнах із транзитивною економікою спричинена ризиками збільшення нерівності, виснаження природних ресурсів і деградації навколишнього природного середовища. Реформування суспільного життя потребує інноваційних підходів щодо координації державних регламентів та їхніх процедур між регуляторами й представниками економічних інтересів із урахуванням складних процесів під час виконання встановлених нормативів.

Перерозподіл фінансових ресурсів за допомогою фіскальних механізмів обмежує можливості підприємств як покупців засобів виробництва та використання робочої сили як особливого товару. Водночас потенціал дохідної частини бюджетів усіх рівнів формує ресурсну частину фінансових механізмів впливу держави на збільшення норми нагромадження в національному доході, що сприяє розвитку економіки й удосконаленню економічної структури виробництва та обміну. Суспільство, органи публічної влади використовують важелі управління державними фінансами для досягнення бажаної пропорційності в економічній структурі виробництва в ході підвищення її стійкості в межах структурних зрушень, підтримуючи сталий розвиток. УДФ ефективне лише за умови чіткого розмежування повноважень і відповідальності між усіма рівнями урядового управління як за видатками, так і за доходами в разі функціонування надійних механізмів, забезпечення фінансовими ресурсами владних конституційних зобов'язань, вирівнювання вертикальних

і горизонтальних дисбалансів із метою досягнення гарантованих державою соціальних стандартів споживання суспільних послуг. Раціональна схема бюджетної системи передбачає адекватність дохідних і видаткових повноважень певного органу державної влади, дотримання принципів прозорості й відкритості за допомогою наближення якості складових бюджетного процесу до стандартів транспарентності, визначених міжнародною спільнотою стосовно прогнозування та звітності, управління фіскальними ризиками.

Список використаних джерел

1. Fiscal Monitor, April 2016. Acting Now, Acting Together [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/fm/2016/01/fmindex.htm>.
2. Public Financial Management and Its Emerging Architecture / ed. by M. Cangiano, T. Curristine, M. Lazare ; International Monetary Fund. — Washington, D. C., 2012. — 464 p.
3. Innovation in public financial management: In an increasingly complex and uncertain global environment : Global financial management leaders survey 2015 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.grantthornton.global/globalassets/1.-member-firms/global/insights/article-pdfs/2015/ca1511-04-icgfm-report-fiscal-online_kkupdate1.pdf.
4. Code of Good Practices on Fiscal Transparency / International Monetary Fund. — 2007 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.imf.org/external/np/pp/2007/eng/051507c.pdf>.
5. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011/print1464337101525078.
6. Шумпетер Й. А. Теория экономического развития. Капитализм, социализм и демократия / Й. А. Шумпетер ; пер. с англ. и нем. — М. : ЭКСМО, 2007. — 863 с.
7. Шумпетер Й. А. История экономического анализа : в 3 т. / Й. А. Шумпетер. — СПб. : Экон. шк., 2003. — Т. 1. — 552 с.; Т. 2. — 504 с.; Т. 3. — 688 с.
8. Туган-Барановский М. И. Промышленные кризисы. Очерк из социальной истории Англии / М. И. Туган-Барановский. — 2-е перераб. изд. — СПб., 1900. — Переизд.: К., 2004. — 368 с.
9. Туган-Барановский М. И. Избранное. Периодические промышленные кризисы. История английских кризисов. Общая теория кризисов / М. И. Туган-Барановский. — 3-е перераб. изд. — СПб., 1914. — Переизд.: М., 1997. — 576 с.
10. Juglar C. Des crises commerciales et de leur retour périodique en France / C. Juglar. — Paris : EP Angleterre, et aux Etats-Unis, 1862.
11. Kitchin J. Cycles and Trends in Economic Factors / J. Kitchin // Review of Economics and Statistics. — 1923. — Vol. 5, No. 1. — P. 10—16.
12. Kuznets S. S. Secular Movements in Production and Prices: their Nature and their Bearing upon Cyclical Fluctuations / S. S. Kuznets. — Boston ; NY : NBER, 1930. — 536 p.
13. IMF Annual Report 2008. Making the Global Economy Work for All [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://www.imf.org/external/pubs/ft/ar/2008/eng/pdf/ar08_eng.pdf.
14. World Economic Outlook. World Economic and Financial Surveys. — 2014, October [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2014/02/pdf/text.pdf>.
15. Яжборовская И. С. Глобализация и опыт трансформации в странах Центрально- и Юго-Восточной Европы / И. С. Яжборовская. — М. : Academia, 2008. — 378 с.
16. Partnership for Sustainable Global Growth : Interim Committee Declaration / International Monetary Fund. — Washington, 1996, Sept. 29 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.imf.org/external/np/exr/dec.pdf>.

17. *Ostrom E. A. Governing the Commons the Evolution of Institutions for Collective Action, Political Economy of Institutions and Decisions / E. A. Ostrom. — Cambridge : Cambridge University Press, 1990. — 280 p. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://wtf.tw/ref/ostrom_1990.pdf.*

18. Основы качественной корпоративной отчетности: международные требования к аудиту и ревизиям и передовая практика их проведения. UNCTSD. TD/B/C. II/ISAR/73 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://unctad.org/meetings/en/SessionalDocuments/ciisard73_ru.pdf.

19. *Duckett Ch. ICGFM AD HOC Committee Panel - Accounting Standards, Auditing Standards, PFM Innovation Lab : 30th Annual International Training Conference - Transforming Development Finance: PFM's Role in Meeting Sustainable Development Goals / Ch. Duckett, J.-B. Sawadogo. — Miami, Florida, USA, May 15-20, 2016 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.icgfm.org/conferenceDocs/2016/May/Day4-Sp3-3_ICGFMMiami2016AccyStds_EN.pdf.*

20. *Stiglitz J. E. Economics of the Public Sector / J. E. Stiglitz. — 3rd ed. — NY : W. W. Norton & Company, 2000. — 848 p.*

21. *Becker G. S. The Economic Approach to Human Behavior / G. S. Becker. — Chicago ; London : The University of Chicago Press, 1976. — 320 p.*

22. *Кондратьев Н. Большие циклы конъюнктуры и теория предвидения: Избранные труды / Н. Кондратьев, Ю. Яковец, Л. Абакин. — М. : Экономика, 2002. — 768 с.*

23. *Полтерович В. М. Элементы теории реформ / В. М. Полтерович. — М. : Экономика, 2007. — 448 с.*

24. *Williamson O. E. The Economic Institutions of Capitalism: Firms, Markets, Relational Contracting / O. E. Williamson. — NY : The Free Press, 1985. — 450 p.*

25. *Hillman A. L. Public Finance and Public Policy: Responsibilities and Limitations of Government / A. L. Hillman. — Cambridge : Cambridge University Press, 2003. — P. 1—61.*

26. *Ostrom E. A. Behavioral Approach to the Rational Choice Theory of Collective Action: Presidential Address, American Political Science Association, 1997 / E. A. Ostrom // American Political Science Review. — 1998. — Vol. 92, No. 1. — P. 1—22 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.unibas.ch/fileadmin/wwz/redaktion/wipo/Vorlesungen/2012/PolEcon/Ostrom98.pdf>.*

27. *Andrews M. The Limits of Institutional Reform in Development. Changing Rules for Realistic Solutions / M. Andrews. — Cambridge : Cambridge University Press, 2013. — 254 p.*

28. Про Програму діяльності Кабінету Міністрів України : постанова Верховної Ради України № 1099-VIII від 14.04.2016 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1099-19>.

29. Институциональная архитектура и динамика экономических преобразований / под ред. А. А. Гриценко. — Х. : Форт, 2008. — 928 с.

30. *Єфименко Т. І. Інформація в антикризовому управлінні: глобальний аспект стандартизації обліку та фінансової звітності / Т. І. Єфименко, В. М. Жук, Л. Г. Ловінська ; ДНУ "Акад. фін. упр." — К., 2015. — С. 80—106.*

31. Про державну допомогу суб'єктам господарювання : закон України від 01.07.2014 № 1555-VII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1555-18>.

32. Open Budget Survey 2015. Open Budgets. Transform Lives [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.internationalbudget.org/wp-content/uploads/OBS2015-Report-English.pdf>.

33. Про фінансові джерела органів місцевої та регіональної влади : Рекомендація Rec 2005(1) Комітету Міністрів Ради Європи від 19.01.2005 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://coe.int/>.

34. Валовий внутрішній продукт / Держ. служба статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/vvp/vvp_ric/vvp_u.htm.

35. Курс валют / Нац. банк України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/files/Exchange_r.xls.
36. Індекси промислової продукції в Україні / Держ. служба статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/pr/ipp/ipp_u/ipp_u13.htm.
37. Національні рахунки України за 2012 рік : стат. зб. — К., 2014. — 152 с.
38. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
39. Основні показники ринку праці / Держ. служба статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/rp/ean/ean_u/osp_rik_b_07u.htm.
40. Валовий зовнішній борг України / Нац. банк України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=19241241>.
41. Короткостроковий зовнішній борг України / Нац. банк України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=19241245>.
42. Міжнародні резерви / Нац. банк України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=45272>.
43. Виконання Державного бюджету України / Держ. казнач. служба України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=212666&&documentList_stind=21.
44. Ukraine First Review Under the Extended Arrangement — Press Release; Staff Report; and Statement by the Executive Director for Ukraine [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2015/cr15218.pdf>.
45. Індекси споживчих цін / Держ. служба статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2006/ct/cn_rik/isc/isc_u/isc_per_u_.htm.
46. Богдан І. В. Діагностика сектору загального державного управління України / І. В. Богдан, Т. Ю. Яра, Д. В. Коноваленко // Фінанси України. — 2016. — № 4. — С. 27—49.
47. Богдан І. В. Проциклічний фіскальний шокер / І. В. Богдан // Дзеркало тижня. — 2016. — № 18. — С. 8.
48. Drobyazko A. Paradigm of the Development of Banking Infrastructure of Ukraine / A. Drobyazko, A. Krysovatyu, V. Fedosov // Journal of Global Economy Review (USSN 2241-8873). — 2015ю. — Vol. 1, No. 4. — P. 4—14.
49. Zatonatska T. Decentralisation: Key challenges for Ukraine / T. Zatonatska, T. Kornieieva // International conference “Sustainable Spatial Development Nowadays on the European Continent: Challenges and Perspectives”, 25-26 November 2015 // Regional Innovations. — 2015. — No. 3 (special issue). — P. 16—18.
50. Zatonatska T. Budgetary policy of Ukraine in the context of European integration processes / T. Zatonatska, M. Lavrentiev // International conference “Sustainable Spatial Development Nowadays on the European Continent: Challenges and Perspectives”, 25-26 November 2015 // Regional Innovations. — 2015. — No. 3 (special issue). — P. 59—66.
51. Versal N. Financial dollarization: Trojan horse for Ukraine? / N. Versal, A. Stavyttsky // Ekonomika. — 2015. — 94 (3). — С. 21—45.
52. Про схвалення Прогнозу економічного і соціального розвитку України на 2016 рік та основних макроекономічних і соціального розвитку України на 2017—2019 роки: постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2015 № 558 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/558-2015-p>.
53. Larson G. The Middle-Income Trap: Myth or Reality? / G. Larson, N. Loayza, M. Woolcock // Development Research. — 2016. — No. 1, March [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/2016/03/28/090224b08423fe73/1_0/Rendered/PDF/The0middle0income0trap000myth0or0reality.pdf.
54. Reinert E. S. How Rich Countries Got Rich... and Why Poor Countries Stay Poor / E. S. Reinert. — NY : PublicAffairs, 2008. — 400 p.
55. Геєць В. М. Вихід з кризи (роздуми над актуальним у зв'язку з прочитаним) / В. М. Геєць, А. А. Гриценко // Економіка України. — 2013. — № 6 (619). — С. 4—19.

References

1. Acting Now, Acting Together (2016). *Fiscal Monitor* (April). Retrieved from <http://www.imf.org/external/pubs/ft/fm/2016/01/pdf/fm1601.pdf>.
2. Cangiano, M., Curristine, T., Lazare, M. (Ed.). (2012). *Public Financial Management and Its Emerging Architecture*. Washington, D. C.: International Monetary Fund.
3. *Innovation in public financial management: In an increasingly complex and uncertain global environment: Global financial management leaders survey* (2015 Retrieved from http://www.grantthornton.global/globalassets/1.-member-firms/global/insights/article-pdfs/2015/ca1511-04-icgfm-report-financial-online_kkupdate1.pdf.
4. *Code of Good Practices on Fiscal Transparency* (2007). International Monetary Fund. Retrieved from <https://www.imf.org/external/np/pp/2007/eng/051507c.pdf>.
5. Ukraine, the European Union. (2014). *Uhoda pro asociaciyu mizh Ukrayinoyu, z odniyeyi storony, ta Yevropejs'ky'm Soyuzom i johu derzhavamy`-chlenamy`, z inshoyi storony`* [Association Agreement between Ukraine, on one hand, and the European Union and its Member States, on the other hand] (Agreement, June 27). Retrieved from http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011/print1464337101525078.
6. SHumpeter, J. A. (2007) *Teoriya e`konomicheskogo razvitiya. Kapitalizm, socializm i demokratiya* [The theory of economic development. Capitalism, Socialism and Democracy]. Moskva: E`KSMO [in Russian].
7. SHumpeter, J. A. (2003). *Istoriya e`konomicheskogo analiza* [History of economic analysis] (Vol. 1, 2, 3). St. Petersburg: Economic School [in Russian].
8. Tugan-Baranovskij, M. I. (2004). *Promy`shlenny`e krizisy`. Ocherk iz social`noj istorii Anglii* [Industrial crises. Outline of the Social History of England]. Kiev [in Russian].
9. Tugan-Baranovskij, M. I. (1997). *Izbrannoe. Periodicheskie promy`shlenny`e krizisy`. Istoriya anglijskix krizisov. Obshhaya teoriya krizisov* [Favorites. The periodic industrial crises. History of the English crises. The general theory of crises]. Moskva [in Russian].
10. Juglar, C. (1862). *Des Crises commerciales et de leur retour periodique en France*. Paris : EP Angleterre, et aux Etats-Unis, 1862.
11. Kitchin, J. (1923). Cycles and Trends in Economic Factors. *Review of Economics and Statistics*. 5, 1, 10–16.
12. Kuznets, S. S. (1930) *Secular Movements in Production and Prices: their Nature and their Bearing upon Cyclical Fluctuations*. New York: NBER.
13. International Monetary Fund. (2008). Making the Global Economy work for all. Retrieved from https://www.imf.org/external/pubs/ft/ar/2008/eng/pdf/ar08_eng.pdf.
14. International Monetary Fund. (2014). World Economic and Financial Surveys. *World Economic Outlook*. October. Retrieved from <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2014/02/pdf/text.pdf>.
15. YAzhborovskaya I. S. (2008). *Globalizaciya i opy`t transformacii v stranax Central`no- i YUgo-Vostochnoj Evropy`* [Globalization and the experience of transformation in the countries of Central and South-Eastern Europe]. Moskva: Academia [in Russian].
16. International Monetary Fund. (1996). *Partnership for Sustainable Global Growth* (Interim Committee Declaration, September 29). Washington. Retrieved from <http://www.imf.org/external/np/exr/dec.pdf>.
17. Ostrom, E. A. (1990). *Governing the Commons the Evolution of Institutions for Collective Action, Political Economy of Institutions and Decisions*. Cambridge: Cambridge University Press. Retrieved from http://wtf.tw/ref/ostrom_1990.pdf.
18. UNCTAD. (2015). *Osnovy` kachestvennoj korporativnoj otchetnosti: mezhdunarodny`e trebovaniya k auditu i reviziyam i peredovaya praktika ix provedeniya* [Key foundations for high-quality corporate reporting: International audit and assurance requirements and good practices in their implementation]. TD/B/C.II/ISAR/73. Retrieved from http://unctad.org/meetings/en/SessionalDocuments/ciisard73_ru.pdf.
19. Duckett, Ch., Sawadogo J.-B. (2016). Transforming Development Finance: PFM's Role in Meeting Sustainable Development Goals. *ICGFM AD HOC Committee Panel - Accounting*

Standards, Auditing Standards, PFM Innovation Lab (30th Annual International Training Conference, May 15-20). Miami, Florida, USA. Retrieved from http://www.icgfm.org/conferenceDocs/2016/May/Day4-Sp3-3_ICGFMMiami2016AccyStds_EN.pdf

20. Stiglitz, J. E. (2000). *Economics of the Public Sector*. New York: W. W. Norton & Company.

21. Becker G. S. (1976). *The Economic Approach to Human Behavior*. Chicago, London: The University of Chicago Press.

22. Kondrat'ev, N., YAKovec, YU., Abalkin, L. (2002). *Bol'shie cikly` kon`yunktury` i teoriya predvideniya: Izbranny`e trudy`* [Big cycles conjuncture and the theory of foresight: Selected Works]. Moskva: E`konomika [in Russian].

23. Polterovich, V. M. (2007) *E`lementy` teorii reform* [Elements of the theory of reform]. Moskva: E`konomika [in Russian].

24. Williamson, O. E. (1985). *The Economic Institutions of Capitalism: Firms, Markets, Relational Contracting*. New York: The Free Press.

25. Hillman, A. L. (2003). *Public Finance and Public Policy: Responsibilities and Limitations of Government*. Cambridge: Cambridge University Press.

26. Ostrom, E. A. (1998) Behavioral Approach to the Rational Choice Theory of Collective Action: Presidential Address, American Political Science Association, 1997. *American Political Science Review*. 92, 1, 1—22. Retrieved from <https://wwz.unibas.ch/fileadmin/wwz/redaktion/wipo/Vorlesungen/2012/PolEcon/Ostrom98.pdf>.

27. Andrews, M. (2013). *The Limits of Institutional Reform in Development. Changing Rules for Realistic Solutions*. Cambridge: Cambridge University Press.

28. Verxovna Rada Ukrayiny`. (2016). *Pro Prohramu diyal`nosti Kabinetu Ministriv Ukrayiny`* [On the program of the Cabinet of Ministers of Ukraine] (Resolution №1099-VIII, July 14). Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1099-19> [in Ukrainian].

29. Gricenko, A. A. (Ed.). (2008). *Institucional`naya arxitektonika i dinamika e`konomicheskix preobrazovaniy* [Institutional dynamics of architectonic and economic transformation]. Xar`kov: Fort [in Russian].

30. Yefy`menko, T. I., Zhuk, V. M., Lovins`ka, L. H. (2015). *Informaciya v anty`kry`zovomu upravlinni: hlobal`ny`j aspekt standarty`zaciyi obliku ta finansovoyi zvitnosti* [Information in Crisis Management: A Global Aspect of the Standardization of Accounting and Financial Reporting]. Ky`yiv: Academy of Financial Management [in Ukrainian].

31. Verxovna Rada Ukrayiny`. (2014). *Pro derzhavnu dopomohu sub'yektam hospodaryuvannya* [On state aid to business entities] (Law of Ukraine № 1555-VII, July 1). Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1555-18> [in Ukrainian].

32. International Budget Partnership. (2015). *Open Budget Survey 2015. Open Budgets. Transform Lives*. Retrieved from <http://www.internationalbudget.org/wp-content/uploads/OBS2015-Report-English.pdf>.

33. Council of Europe. (2005). *On the financial resources of local and regional authorities* (Recommendation 2005(1), January 19). Retrieved from https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805db09e.

34. Derzhavna sluzhba staty`sty`ky` Ukrayiny`. (n. d.). *Valovy`j vnutrishnij produkt* [Gross Domestic Product]. Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/vvp/vvp_ric/vvp_u.htm [in Ukrainian].

35. Nacional`ny`j bank Ukrayiny`. (n. d.). *Kurs valyut* [Exchange rate]. Retrieved from http://www.bank.gov.ua/files/Exchange_r.xls [in Ukrainian].

36. Derzhavna sluzhba staty`sty`ky` Ukrayiny`. (n. d.). *Indeksy` promy`slovyi produkciyi v Ukrayini* [Indices of industrial production in Ukraine]. Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/pr/ipp/ipp_u/ipp_u13.htm [in Ukrainian].

37. Derzhavna sluzhba staty`sty`ky` Ukrayiny`. (2014). *Nacional`ni raxunky` Ukrayiny` za 2012 rik* [National Accounts of Ukraine for 2012]. Kyiv [in Ukrainian].

38. Derzhavna sluzhba staty`sty`ky` Ukrayiny`. (n. d.). *Офіційний веб-сайт* [The official website]. — Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].

39. Derzhavna sluzhba staty`sty`ky` Ukrainy`. (n. d.). *Osnovni pokazny`ky` ry`nku praci* [Key labor market indicators]. Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/rp/ean/ean_u/osp_rik_b_07u.htm [in Ukrainian].
40. Nacional`ny`j bank Ukrainy`. (n. d.). *Valovy`j zovnishnij borh Ukrainy`* [Gross external debt of Ukraine]. Retrieved from <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=19241241> [in Ukrainian].
41. Nacional`ny`j bank Ukrainy`. (n. d.). *Korotkostrokovy`j zovnishnij borh Ukrainy`* [Short-term external debt of Ukraine]. Retrieved from <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=19241245> [in Ukrainian].
42. Nacional`ny`j bank Ukrainy`. (n. d.). *Mizhnarodni rezervy`* [International reserves]. Retrieved from <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=45272> [in Ukrainian].
43. Derzhavna kaznachejs`ka sluzhba Ukrainy`. (n. d.). *Vy`konannya Derzhavnoho byudzhetu Ukrainy`* [The State budget Ukraine]. Retrieved from http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=212666&&documentList_stind=21 [in Ukrainian].
44. International Monetary Fund. (2015). Ukraine First Review Under the Extended Arrangement (Press Release; Staff Report; and Statement by the Executive Director for Ukraine, August). *IMF Country Report*, 15/218. Retrieved from <https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2015/cr15218.pdf>.
45. Derzhavna sluzhba staty`sty`ky` Ukrainy`. (n. d.). *Indeksy` spozhy`vchy`x cin* [Consumer price indices]. Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2006/ct/cn_rik/isc/isc_u/isc_per_u_.htm [in Ukrainian].
46. Bohdan, I. V., Yara, T. Yu., Konovalenko, D. V. (2016). Diahnosty`ka sektoru zahal`noho derzhavnoho upravlinnya Ukrainy` [Diagnosis of the general government Ukraine]. *Finansy` Ukrainy`* [Finance of Ukraine], 4, 27—49 [in Ukrainian].
47. Bohdan, I. V. (2016). Procy`klichny`j fiskal`ny`j shoker [Pro-cyclical fiscal shocker]. *Dzerkalo ty`zhnya* [Mirror of the week], 18, 8 [in Ukrainian].
48. Drobyazko, A. Krysovaty, A., Fedosov, V. (2015). Paradigm of the Development of Banking Infrastructure of Ukraine. *Journal of Global Economy Review*, 1, 4, 4—14 [in Ukrainian].
49. Zatonatska, T. Kornieieva T. (2015). Decentralisation: Key challenges for Ukraine. *Regional Innovations*, 3 (special issue), 16—18.
50. Zatonatska T., Lavrentiev M. (2015). Budgetary policy of Ukraine in the context of European. *Regional Innovations*, 3 (special issue), 59—66.
51. Versal N., Stavtysky A. (2015). Financial dollarization: Trojan horse for Ukraine? *Ekonomika*, 94 (3), 21—45.
52. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2015). *Pro sxvalennya Prohnozu ekonomichnoho i social`noho rozvy`tku Ukrainy` na 2016 rik ta osnovny`x makropokazny`kiv ekonomichnoho i social`noho rozvy`tku Ukrainy` na 2017—2019 roky`* [On approval of the forecast for economic and social development of Ukraine for 2016 and the major macro economic and social development of Ukraine for the years 2017—2019] (Decree № 558, August 5). Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/558-2015-p> [in Ukrainian].
53. Larson, G., Loayza, N., Woolcock, M. (2016). The Middle-Income Trap: Myth or Reality? *Development Research*, 1 (March). Retrieved from http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/2016/03/28/090224b08423fe73/1_0/Rendered/PDF/The0middle0income0trap000myth0or0reality.pdf.
54. Reinert, E. S. (2008). *How Rich Countries Got Rich... and Why Poor Countries Stay Poor*. New York: PublicAffairs.
55. Heyec`, V. M., Hry`cenko, A. A. (2013). By`xid z kry`zy` (rozdummy` nad aktual`ny`m u zv`yazku z prochy`tany`m) [Recovery (reflections on important due to read)]. *Ekonomika Ukrainy`* [Ukraine economy], 6 (619), 4—19 [in Ukrainian].